

Asketski nauk Bene Rogačića*

Vatroslav HALAMBEK

Zahvalan sam organizatorima ovoga skupa što odrediše tako zamašan program, da se, naime, na svjetlo dana dovedu zaboravljene i zatamnjene stranice povijesti, koja bi nam ipak imala biti učiteljica. Zadano mi je da govorim o u nas malo poznatome Dubrovčaninu, isusovcu ocu Benediktu Rogačiću. Važnost takva lika danas je to znakovitija što se suočavamo s ne malim teškoćama, od kojih ću spomenuti samo dvije:

— prvo, u vezi sa srpskim svojatanjem Dubrovnika, kao da Dubrovnik ne bi bio hrvatski

— i drugo, u vezi sa zlokobnim revolucionarnim pokušajem uništenja humanističke latinske školske izobrazbe, čije će se posljedice još dugo osjećati, upravo zbog nedostatka potrebnoga, ponajprije nastavničkoga osoblja u srednjim školama.

Što nam, dakle, otkrivaju lik i djelo patra Benedikta Rogačića?

Najprije nam otkrivaju veličinu dubrovačke slobode, u kojoj su mogla procvasti razgranata i višeslojna bogatstva ljudske osobnosti. O Dubrovniku bi, naime, valjalo u više studijskih dana govoriti pod različitim vidicima, ističući njegova bogatstva u znanosti, književnosti, arhitekturi, umjetnosti, obrtima, pomorstvu, trgovini, manufakturi te napokon u diplomaciji. Ne želim sada nabrajati mnoge Dubrovčane iz tih ljudskih djelatnosti, u kojima je duh slobode i današnjim naraštajima tako rječiv. No ne znam ni sam je li potrebno isticati da sve to bogatstvo Dubrovnika i njegova povezanost sa svijetom nikako nisu plod pravoslavlja ni srpstva, što se tako bezočno u beskraj ponavlja i svojata. To što su se dubrovački trgovci i obrtnici naprimjer razmilili i po Balkanu samo je znak njihove umiješnosti kojom su Balkan obožavali, ali su utjecaji u Dubrovniku vazda bili latinski, katolički, hrvatski — u vezi s Venecijom i ostalim današnjim talijanskim gradovima, kao i s drugima po svijetu. Zarana su dobrovačka gospoda i trgovci svatili da im škola može biti samo još jedan prozor u svijet. I da

* Priopćenje izloženo na znanstvenom simpoziju

»Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata«

ne spominjemo druge, odmah ćemo reći da su i isusovci dobili svoje mjesto u Dubrovniku ne samo kao propovjednici i ispovjednici, nego prvotno kao voditelji poznatoga Kolegija, što ga je gradska uprava podržavala i novčano, ali prvotno zato što je s povjerenjem u njemu školovala svoju djecu.

I opet je potrebno izostaviti mnogo toga da bismo napokon počeli govoriti o humanistu i duhovnome piscu, ocu Benediktu Rogačiću.

ŽIVOT

Evo najprije kratkog pregleda Rogačićeva sedamdesetitrogodišnjeg života. Potječe iz trgovačke dubrovačke obitelji. Otac mu Petar, majka Marija, rođena Prini. Benedikt je drugo od troje njihove djece: prvijenac Aleksandar rodio se 25. prosinca 1640, drugi, Benedikt, rođen je 18. ožujka 1646, a treći, Franjo, rodio se 29. listopada 1647. Aleksandar je svoje školovanje počeo u isusovaca u Dubrovniku. Benedikt također. Obojica su školovanje nastavila u Anconi, a potom u Rimskom kolegiju. Aleksandar je ušao u Družbu Isusovu, ali je, ne dovršivši sve studije, umro u dvadesetišestoj godini. Mladi pak brat Franjo postao je ugledni trgovac, brinuvši se da se Benediktova djela tiskaju. Svim je isusovačkim kućama u Italiji poklonio ta djela, a i inače je bio dobrotvor crkve Svetoga Ignacija te Kolegija Družbe Isusove u Dubrovniku.

Benedikt je Rogačić ušao u novicijat Družbe Isusove u Rimu 15. listopada 1661. Poznat je to novicijat na Kvirinalu, u kojem je još bila živa uspomena na Svetoga Stanislava Kostku. Nakon završene filozofije predaje takozvana humaniora u kolegijima u Montepulcianu, Spoletu i Rimu. Potom studira teologiju. U Rimu je zaređen za svećenika godine 1675. Treću je probaciju obavio u Sezzeu kod Veletrija godine 1676. i već je iduće godine u generalnoj kuriji Reda kao tajnik. Svečane je zavjete položio na Veliku Gospu 1679. Nakon službe tajnika od godine 1692. učitelj je retorike, a od 1693. ujedno je i pomoćnik učitelja novaka u Svetom Andriji na Kvirinalu. Spomenimo samo usput da je godine 1667. bio potres u Dubrovniku, a Stjepan Gradić moli Benedikta da napiše pjesmu o tome i ona nam je poznata od 1678. Među poznatijim svojim učenicima retorike bio je znameniti Paolo Segneri te Antonio Balducci. Godišnji izvještaji navode da je uza svoj redoviti posao davao i duhovne vježbe, propovijedao i ispovijedao. Životopisci ističu da je bio duhovni savjetnik mnogih rimskih i crkvenih uglednika. Volpi ističe da se u Rimu govorilo kada je Benedikt 8. veljače 1719. godine umro, da je umro najsvetiji čovjek onoga vremena.

DJELA

Djela je svoja Rogačić pisao na talijanskome i latinskom jeziku. Za neka je djela, osobito pjesnička, bio zamoljen da ih s latinskog prevede na talijanski, što mu je, kaže u jednom pismu, bilo mnogo teže negoli da sam napiše novu pjesmu. No, po čemu je poznat i koja su njegova djela? (Važnija djela navodimo na kraju članka.)

Spomenimo najprije Gramatiku talijanskoga jezika, koja je izdana šest puta, a već naslov odaje finoću autorove duše: *Pratica e compendiosa istruzione a' principianti circa l'uso emendato ed elegante della lingua italiana* (Praktični i obilni napatuk za početnike o ispravnom i lijepom služenju talijanskim jezikom). U Rimu jedna ulica možda i stoga nosi ime Benedikta Rogačića.

U kršćanskoj, duhovnoj literaturi poznato je, ali još nije dovoljno osvijetljeno njegovo djelo *Dell'Uno necessario* u tri golema sveska, koje je sam preveo i na latinski, a pripremio je i drugo, dopunjeno i nešto izmijenjeno izdanje. Vjerojatno svjestan da takvo omašno djelo neće moći dospjeti do mnogih, sastavio je dvije zasebne knjižice — jednu kao *uvod*, a drugu kao *Dodatak* tomu djelu — a obje su te knjižice zapravo sažeci toga golemog trotomnoga djela.

Ne želim ništa umanjiti vrijednost Rodriguezova djela o kršćanskoj savršenosti, koje je godinama bilo temeljno asketsko štivo u svim našim redovničkim zajednicama, osobito u vrijeme formacije. No susrećući se s djelom oca Rogačića, zahvatilo me određeno čuđenje. Kako to da to djelo nije postalo obvezno asketsko štivo?

Premda ga Joseph de Guibert u svojem djelu *La spiritualité de la Compagnie de Jésus* svrstava među najbolja u 18. stoljeću, i zbog pobožnosti (u pravom smislu Akvinčeve definicije) odnosno smisla za nadnaravno kojim je prožeto, jednako kao što odiše i jasnoćom i solidnošću nauka, pitanje još uvijek ostaje otvoreno.

Prema mojem skromnom mišljenju, možda bi upravo takvo djelo današnjim naraštajima više odgovaralo. Ne zbog duljine, nego zbog topline kojom je pisano i kojom se obraća čitaocu. I De Guibert uočava u humanistu Rogačiću te u njegovu oslanjanju na staru Grčku i Rim inspirativne i poticajne momente, no djelo *Dell'Uno necessario* u tri sveska bogato je i skolastičkim analizama i psihološkim promatranjima te svetopisamskim i otačkim blagom, a danasve mističnim zanosom prema doista Jedinome potrebnome. Možda bi se tome djelu moglo prigovoriti da je gotovo školskom rasporedbom građe o kojoj raspravlja i suptilnošću analiza preteško. Ipak, upravo mu onaj zanosni fluid zaljubljenosti u Boga i želja da ga svi upoznaju i uzljube daje lakoću u čitanju te prihvaćanju predloženih poglavlja koja doista žele, polazeći od temeljne stvarnosti — Boga — obuhvatiti i svu ostalu stvarnost.

Očito se tu Rogačić pokazuje kao pravi učenik Svetoga Ignacija, kao i u drugim svojim djelima, naprimjer u knjižici razmatranja i promatranja za duhovne vježbe od osam dana. Gotovo bismo mogli reći da je i *Dell'Uno necessario* prošireni tečaj duhovnih vježbi.

No evo što sam kaže u podnaslovima svojega trotomnoga djela:

Prvi dio, u kojem piše o spoznaji Boga, odnosno o tome kako je važno upoznati ga, te o sredstvima kojima je (spoznaju) svatko lako može steći. Kao geslo toga prvoga sveska Rogačić navodi Mudrost (15, 3): Tebe znati savršena je pravednost i poznavati snagu tvoju korijen je besmrtnosti.

Drugi dio, u kojem piše o neposrednim i redovitim učincima te spoznaje Boga, a to je poštovanje, odnosno štovanje i ljubav prema takvu neusporedivu *objektu* (tu se vidi skolastički termin). Geslo toga, drugoga dijela uzeo je Rogačić iz Mateja: Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom pameću svojom. To je prva i najveća zapovijed. Potom iz Prve Ivanove poslanice: Tko ne ljubi, ne upozna Boga.

Treći dio, u kojem piše o Božjoj ljubavi, koja je ne samo topla i draga, nego također jaka, snažna, djelotvorna, djelatna i ni za što drugo toliko zabrinuta koliko za to da se ispuni Božja volja i stekne pravi užitek u njoj; tako se onda ne zadovoljavamo ljubavlju prema bilo kojoj stvari, osim prema jednoj jedinjoj, a sve druge odbacujemo ako su nam zapreka da se savršeno sjedinimo s Njim. Geslo trećega dijela uzet je iz Prve Ivanove poslanice: Tko vrši njegovu riječ, uistinu u tome je do savršenstva došla ljubav Božja.

Posve u duhu isusovačke tradicije, nema u tome djelu ni traga voluntarizmu koji bi se izrodio u isprazni asketizam, nego je sav ljudski napor prožet, odnosno trebalo bi da se prožme, kako na kraju Rogačić preporučuje, tom jednom jedinom željom Augustinovom: ljubiti Boga, najviše dobro, najuzvišeniju ljepotu, najdublje znanje, istinsko djelovanje. Sav naš ljudski napor i svaka naša djelatnost u tome svjetlu dobiva i svoje pravo i puno i istinsko značenje i vrijednost. Nije onda čudo da to svoje djelo Rogačić završava molitvom Svetoga Ignacija: Uzmi, Gospodine, i primi svu moju slobodu, moju pamet, moj razum i svu moju volju, sve što imam i što posjedujem: ti si mi to dao, tebi, Gospodine, sve to vraćam; sve je tvoje, raspolaži sa svime po svojoj volji. Daj mi samo svoju ljubav. Ništa više ne tražim, dosta sam bogat. Fiat. Fiat. Amen. Amen. Amen.

EUTHYMIA

Poznato je da su isusovci u svojim odgojnim ustanovama mnogo pažnje posvećivali humanističkim predmetima, ali i vještini nastupa. Stoga su brižno gajili pjesništvo, dakako latinsko, ali i grčko, te kazalište. To su izvrsne didaktičke metode i u formiranju učenika za eventualni izbor zvanja, ali i za njihov samoodgoj. Uzore su uglavnom imali u klasičnim piscima i pjesnicima, a da bi pokršćanili njihove pozitivne strane, i sami su se isusovci dali na pisanje takvih djela.

Evo stoga klasična primjera za to u Rogačićevu djelu *Euthymia*, (pojam preuzet iz Demokrita), tiskano godine 1690. na latinskom u heksametrima. (Zapravo čitav naslov glasi: *Euthymia sive de tranquillitate animae.*) Malo je sačuvano primjeraka toga spjeva, a u šest knjiga, kako se to naziva, odnosno u šest poglavlja, autor se najprije obraća Vječnoj Riječi kao mjeri svakoga bića, svakog reda i sve ljepote.

U daljem pjesmotvoru ističe se da sreća nije u izvanjskim stvarima bogatstva i častima, nego u nutрини srca, u čistoći srca, što jednako ističe u djelu koje smo također tek ukratko obradili. Zanimljive su i njegove usporedbe, naprimjer: Bolji je miran život seljaka nego besane noći i brige bogataša i odličnika koji teže za čašću. U drugome dijelu potiče na borbu protiv neprijateljice sreće koja se pokazuje kao prijateljica. Tu su vrlo vrijedni naputci o pokretima srca, o slabim stranama, o poticajima za trijezno promatranje svagdašnjice i života. U trećem je dijelu riječ o pjesnicima koji loše pišu te poticaj da se u svemu znadne otkriti i dobra strana, da se naprimjer i unatoč boli znamo predati u ruke Providnosti. U četvrtome dijelu, mogli bismo kratko reći, Rogačić osmišljava bolesti, trpljenja, siromaštvo, osamljenosti, pa i smrt, da bi istaknuo kako se može biti sretan u Bogu. Pritom tješi i klevetane, hrome, umiruće. U petom dijelu riječ je o borbi protiv strasti: srdžbe, zatim nezdrave ljubavi, a naročito ambicioznosti, jer ambiciozni, kaže Rogačić, zapravo nisu nikad zadovoljni, videći da ih mnogi prestižu. Pritom nabraja sredstva protiv strasti, a najvažnija je pritom budnost srca. U šestom, posljednjem dijelu daje važan savjet: gledati na sebe ako želim nešto postići, a ne na druge. Stoga je važno, veli Rogačić, imati pred sobom visok ideal za kojim valja ustrajno ići, ne komplicirajući stvari ni život. Napokon je tu poziv na ljubav — a to je Bog, koji je posvuda, i u stvorenjima, a Rogačić ga ovako lapidarno definira: *Laetitiae cumulus, cordis cor, vitaeque vitae* (vrhunac radosti, srce srca i život života). Volpi ovo djelo drži najboljim među djelima tirdeset četiri isusovaca, latinskih pjesnika.

Na kraju samo još jedna napomena. Ne znam za auktore onoga doba koji bi u svojim djelima isticali ono što Rogačić u nekoliko poglavlja

napose ističe, a i djelo mu je sve, mislim ponajprije na glavno *Dell'Uno necessario*, prožeto duhovnom radošću i optimizmom, uza svu ozbiljnost i zahtjevnost kršćanskoga nastojanja radi posvećenja. I to je vjerojatno izravni odgovor već stasalom jansenizmu. Jednako tako posve jasno iz njegovih djela izbija osnovno uporište ili ishodište, a to su *Duhovne vježbe* — ta specifična škola Evanđelja za osobno posvećenje i suobličenje Kristu, koje je u Družbi Isusovoj bitno usmjereno prema apostolskom djelovanju.

U novicijatu na Kvirinalu načinjen je Rogačićev portret nakon njegove smrti. Ispod portreta s pravom stoji: P. Benedictus Rogacci, Amoris in Deum scriptor et exemplar (o. Benedikt Rogačić, pisac i uzor ljubavi prema Bogu).

THE ASCETIC SCIENCE OF BENEDIKT ROGAČIĆ

Vatroslav Halambek

Summary

This article is a brief presentation of the life and works of the esteemed Jesuit from Dubrovnik, Benedikt Rogačić (1646–1719). Aside from priestly and pedagogic activities, Rogačić was the author of a number of works in Italian and Latin, including a successful Italian grammar, extensive poetry and the lengthy "Dell'Uno Necessario" containing a wealth of scholastic analyses and psychological observations as well as religious writings, history and above all a mystical ecstatic relationship with God. Halambek is of the opinion that such a work deserves to have been made a required aesthetic text, imbued as it is with a sense of the supernatural, joy, optimism, in addition to all the seriousness and rigorousness of Christian aspiration toward sanctification.

BIBLIOGRAFIJA

Rogačićeva djela

1. Dell'Uno Necessario: I. dio, Rim 1704; II. dio, rim 1706; III. dio, Rim 1707. L'Uno Necessario, drugo popravljeno i poboljšano izdanje, pripremio Autor. Venezia 1718. Ponovno tiskano u Veneciji 1738.
Unius Necessarii — Pars prima ab authore latine reddita, Prag 1711.
2. Introduzione all'Uno Necessario, cioè alla beata e celeste unità del vivere puramente per Dio, Roma 1697.
3. Pratica e compendiosa istruzione a'principianti circa l'uso emendato ed elegante della lingua italiana, Roma 1711, Venezia 1720, 1731, 1739, 1955, Roma 1765.
4. Il Cristiano raggiustato ne' concetti e costumi (Esercizi di s. Ignazio), Roma 1711, Venezia 1712 i 1761. Latinski prijevod izdan u Ingolstadt u 1716, a na poljskom u Varšavi 1776.
5. Euthymia sive De tranquillitate animi, Roma 1690.
6. Hymni tres in officio D. Blasii Ragusini.
7. Lectiones II Nocturni in officio S. Laurentii Justiniani.
8. L'ottimo stato. Sažetak djela P. Piatti "De bono status religiosi" Venezia 1725. (O redovničkom stalčžu)
9. La vita del servo di Dio Girolamo Berti, Canonico della sagrosanta Chiesa Lateranense, Roma 1727.
10. Orationes Benedicti Rogaccii e Societate Jesu, Roma 1694.
11. De terraemotu, quo Epidaurus in Dalmatia anno 1667 prostrata est, ad Cosimum III magnum Hetruriae Ducem Benedicti Rogacci.
12. Vita Ven. et eximii Theologi Francisci Suares e Soc. Jesu, composita italice a Josepho Masseio, et latine reddita e Benedicto Rogaccio, eiusdem utroque Societatis scriptore. Trnava 1694.
Ovo je najbitnije, ali je zanimljivo napomenuti da je sažetak djela Dell'Uno necessario pod naslovom *Via sicura al più perfetto amore di Dio* izdano godine 1859.
Jedanko je tako zanimljivo da je prijevod na njemačkom istoga golemog djela pod naslovom *Von den Einen Notwendigen* izašlo u Regensburgu 1857—1859, a skraćeno izdanje također u Regensburgu 1901.